

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

СУЧАСНА ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Частина III

**Дніпро
2024**

УДК 81'1(477)

С 91

*Ухвалено до друку Науково-методичною радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 4 від 19 грудня 2024 р.)*

*Ухвалено до друку Вченою радою Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»
(протокол № 4 від 26.02.2024 р.)*

Сучасна прикладна лінгвістика. Збірник наукових праць. Дніпро: ВВПЗ «ДГУ», 2024. Ч. III. 295 с.

(в авторській редакції)

У збірник увійшли наукові дослідження, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні погляди на прикладну лінгвістику» (14 листопада 2024 року). Тематика статей охоплює актуальні питання щодо розвитку та становлення прикладної лінгвістики.

Матеріали наукових досліджень можуть бути використані у практичній діяльності фахівців вказаних напрямів діяльності та у навчальному і виховному процесах закладів освіти.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Лежнєва Тетяна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, проректор Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Крашеніннікова Тетяна Валеріївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Нежива Ольга Миколаївна – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Дудник Олена Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Лимар Андрій Петрович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Холод Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Негодченко Ольга Петрівна – старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

Мірошник Андрій Дмитрович – провідний фахівець відділу організації наукової роботи, міжнародних зв'язків та академічної мобільності Вищого навчального приватного закладу «Дніпровський гуманітарний університет»

© ВВПЗ «ДГУ», 2024

© Автори, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Алексєєв Артур. Вплив штучного інтелекту на розвиток психолінгвістичних моделей	6
Андрішко Олег. Інтелектуальні ігри на уроках української мови	12
Варакута Марина. Психолінгвістика тайм-менеджменту: аналіз мовних технік у боротьбі з прокрастинацією	21
Василенко Олена. Формування полікультурної компетентності студентів у сучасному багатомовному середовищі	29
Возняк Ігор. Дотепність і сарказм як словотворчі характеристики сленгової лексики (на матеріалі сучасного німецького сленгу та його англійськомовних відповідників)	36
Возняк Ігор. Лінгвістичний аналіз правових дефініцій як засобу (інструмента) техніки нормопроєктування	48
Дудник Олена. Українізація в добу визвольних змагань 1917-1921 років (регіональний аспект)	58
Зав'ялов Дмитро. Компетентнісний підхід у підготовці здобувача вищої освіти.....	68
Запотічна Роксолана. Integrating language nests into English teaching strategies ..	73
Квітинська Ліана. Семіотика – принципи програмування: небезпеки та забезпечення	80
Кирпита Тамара, Давидова Тетяна, Левицька Світлана. Підтримка студентів із вадами слуху на заняттях з іноземної мови	92
Korsunskia Viktoriia. Die Eisbergmethode in der Kommunikationspsychologie	100
Крашеніннікова Тетяна, Руколянська Наталія, Холод Ірина. Мова як етнічна ознака в суспільстві	113
Леошенко Дмитро. Мова як чинник формування етнічного світогляду	126
Лимар Андрій. Державна мовна політика радянської влади в Україні у 30 рр. ХХ ст. як засіб мовно-культурної асиміляції	133
Лучанінова Ольга. Інформаційно-аналітичне формування здобувачів вищої освіти як особистостей і професіоналів у векторі академічно-педагогічного дискурсу	143
Моргунова Аліна. «Таємна доктрина» О. П. Блаватської як джерело міжкультурної комунікації	149
Мосейко Анжела. Роль юридичної лінгвістики у судовому процесі: аналіз впливу мови на рішення суду	157
Негодченко Ольга. Символічні елементи України в наївному мистецтві	163
Нежива Ольга. Застосування медіації при вивченні іноземної мови	175
Панков Олександр. Інноваційні методи навчання студентів з питань пожежної безпеки на об'єктах з масовим перебуванням людей	184

Пйонтик Вікторія, Романишин Наталія. Концептуалізація російсько-української війни: антропоцентричний вимір в сучасному художньому дискурсі.....	200
Поповський Анатолій. Імперський жезл злочинної Москви – кати, катівні, катування	211
Рева Ірина. Вплив імперського нарративу на світосприйняття жителів Росії в умовах російсько-української війни 2014-2024 рр. (на матеріалах відеоблогу «Vox Veritatis»)	220
Романишин Наталія, Лапчук Руслана. Вербалізація емоційних параметрів концептосфери «війна очима цивільного населення» у сучасному українському художньому дискурсі	227
Руколянська Наталія. Лексичний масив сучасної кримінально-процесуальної субмови	234
Сергієнко Наталія. Проблеми і перспективи вивчення української мови як іноземної	241
Сімічева Юлія. Використання штучного інтелекту для підвищення ефективності викладання іноземної мови у ВНЗ	248
Сковронська Ірина. Еміграційні процеси і преса української діаспори США та Канади: причини виникнення й етапи становлення	256
Хмель-Дунай Галина. Збереження культурної спадщини як елемент виховання.....	266
Якубовська Марія, Даньшова Валентина. Система ціннісних нарративів особистості в умовах війни як основа ментального здоров'я: на прикладі творчості Ярини Черногуз	274
РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ, РЕКОМЕНДАЦІЇ	
Бабій Олег. Довженко: погляд крізь століття	280
Д'Аміко Аліса. Контент міжмовної синергії	282
Лимар Андрій. Реабілітовані історією	284
Сковронська Ірина. Пастух Юрій «Не сушу молодості весла!»	286
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	293

3. Zhang P. Study on the Application of Satir's Iceberg Theory in the Psychological and Emotional Relief of College Students. BCP Social Sciences & Humanities. Volume 20 (2022). P. 411–416. URL: https://www.researchgate.net/publication/364420883_Study_on_the_Application_of_Satir's_Iceberg_Theory_in_the_Psychological_and_Emotional_Relief_of_College_Students

МОВА ЯК ЕТНІЧНА ОЗНАКА В СУСПІЛЬСТВІ

Тетяна КРАШЕНІННІКОВА

*завідувач кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»,
кандидат філологічних наук, доцент*

Наталія РУКОЛЯНСЬКА

*завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна
Академія» Запорізької обласної ради, кандидат філологічних наук, доцент*

Ірина ХОЛЮД

доцент кафедри міжкультурної комунікації та соціально-гуманітарних дисциплін ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», кандидат педагогічних наук, доцент

У статті розглянуто співвідношення понять «мова» та «етнос», «рідна мова» та «національна мова». Підтримано думку, що мова є не лише засобом порозуміння між людьми, але і тією ланкою, яка допомагає нації закодовувати свою історію, багатоміліардний досвід, здобутки культури та духовну самобутність.

У процесі роботи над текстом проаналізовано низку наукових праць та названо провідних вчених щодо заявленої проблеми. Відбулася спроба простежити загальну картину співіснування мов, враховуючи етнічні ознаки в суспільстві, а також з'ясувати: як носії мов зберігають свою мовну ідентичність і право на існування у світовому просторі.

У історичному розрізі автори виділили декілька основних напрямів боротьби за незалежність мовного простору: мовна політика; асиміляція населення; двомовність; мовні війни; засвоєння мов завойовників; загроза зникнення мов; виникнення штучних мов. Також, описуючи теорію, визначено позитивні та негативні явища деяких процесів. На такі протилежності впливають етнічні вподобання суспільства конкретних країн, історичний досвід та політична воля керівників держав. Аналізуючи проблеми, автори опрацювали великий масив історичних фактів, які використано як приклади на доведення теоретичних обґрунтувань, а паралельно довели, що боротьба за мови не вщухає і сьогодні у світі, бо це боротьба за право бути самим собою, боротьба за існування.

Ключові слова: мова, рідна мова, національна мова, етнос, мовна політика, асиміляція населення, двомовність, мовна війна, штучна мова, еволюційний спосіб, катастрофічний спосіб, мовний злочин.

The relationship between the concepts of «language» and «ethnos», «native language» and «national language» are examined in the article. The opinion is supported that language is not only a

means of understanding between people, but also the link that helps the nation to encode its history, centuries-old experience, cultural achievements, and spiritual identity.

In the process of working on the text, some scientific works were analyzed, and leading scientists were named regarding the stated problem. There was an attempt to trace the general picture of the coexistence of languages, taking into account ethnic features in society, as well as to find out: how the speakers of languages preserve their linguistic identity and the right to exist in the world space.

Historically, the authors have identified several main directions of the struggle for the independence of the language space: language policy; assimilation of the population; bilingualism; language wars; learning the languages of the conquerors; the threat of extinction of languages; the emergence of artificial languages. Also, describing the theory, positive and negative phenomena of some processes are defined. Such contrasts are influenced by the ethnic preferences of the society of specific countries, historical experience, and the political will of the heads of state. Analyzing the problems, the authors processed a large array of historical facts, which were used as examples to prove theoretical justifications, and at the same time proved that the struggle for languages does not subside even today in the world, because it is a struggle for the right to be oneself, a struggle for existence.

Keywords: language, native language, the national language, ethnos, language policy, population assimilation, bilingualism, language war, artificial language, evolutionary method, catastrophic method, language crime.

Постановка наукової проблеми. Проблема співвідношення мови та етносу охоплює низку питань у науковому просторі. Спільних думок щодо цього не існує. Спробуємо подати свій погляд на співіснування мов у світі, враховуючи досвід науковців та спостерігачів. Для нашого дослідження беремо за основу такі поняття:

Мова – це характерний для людського суспільства специфічний вид знакової діяльності, який полягає у застосуванні історично усталених у певній етнічній спільноті артикуляційно-звукових актів для позначення явищ об'єктивної дійсності, їх ідеальних відображень у свідомості з метою обміну між членами спільноти осмислюваною інформацією та фіксації інформації шляхом механічного звукозапису або переведення звукових мовних актів у письмові знаки [25, с. 346].

Етнос – спільнота людей, що історично склалася та має соціальну цілісність і певний етап поведінки [23, с. 484].

Народ, етнос як суб'єкт культури, історії – це мовна спільнота. З часом вона або розчиняється в іншій спільноті чи спільнотах, або формується в цілісну, завершену націю із власною державністю. Якщо поняття «етнос» охоплює

поняття *нація, народ, народність, плем'я*, то можлива відмінність між ними має кількісний, а не якісний характер: нація або народ кількісно більші, ніж народність, а народність так само більша, ніж плем'я [3, с. 113].

Активне формування національних мов, у тому числі і європейських, почалося у ХІХ столітті. Боротьба за мови не вщухає і сьогодні у світі, бо це боротьба за право бути самим собою, боротьба за існування.

Науковцями були проведені дослідження щодо рідних мов. **Рідна мова** є та мова, яка вироблена певним народом та його предками на конкретній території і пристосована саме до його умов існування, менталітету, способу мислення. Вона є рідною не тільки для всього народу, а й для кожного окремого індивіда, що належить до цього народу, незалежно від того, носієм якої мови він став при появі на світ. Якщо народ втрачає свою мову, він перестає бути народом.

Національну мову формують, розвивають, збагачують, удосконалюють, пристосовують до свого менталітету, до природного оточення, до мінливих умов життя багато поколінь. Адже її становлення відбувається не раптово, а може тривати від сотень до тисяч років. Л. Гамаль вважає, що національна мова є не лише засобом спілкування, але й однією з найважливіших ознак етносу (нації), видом суспільної свідомості, специфічним способом оволодіння дійсністю та життєдіяльності як окремої взятої людини, так і спільноти [10, с. 373].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До уваги дослідників щодо розкриття цілісної парадигми феномена «етнос» у коло проблем потрапляють зв'язок мови з ментальністю етносу, вплив мови на мислення (С. Костянтинова, О. Кульчицький, В. Крисаченко, А. Княжицький, Ю. Шевельов).

Кожний народ будує власний, своєрідний образ світу, тому ми простежуємо наукові праці, у яких розглянуто: проблеми двомовності, мовні питання у процесі етнонаціонального розвитку і формування політичної ідентичності (М. Антонович, Н. Бердяєв, М. Вівчарик, І. Дзюба, В. Іванишин, І. Іванов, В. Котигоренко, Т. Клишченко, В. Коваль, В. Лісовий, О. Майборода, Л. Масенко, П. Надолішній, Л. Нагорна, Я. Радевич-Винницький, П. Толочко, В. Хмелько,

М. Шульга, Л. Шкляр); питання української мови як національної (А. Бичко, І. Бичко, М. Брачевський, П. Голубенко, Н. Горбач, О. Забужко, В. Іванишин, М. Коцюбинська, Є. Маланюк, І. Огієнко, С. Павличко, А. Погрібний, М. Попович, О. Потебня, Я. Радевич-Винницький, В.Янів); варіанти ведення мовних війн від давнини до сучасності (І. Больман, В. Селезньов) та інші.

Мета дослідження. Простежити загальну картину співіснування мов, враховуючи етнічні ознаки в суспільстві, а також з'ясувати: як носії мов зберігають свою мовну ідентичність і право на існування у світовому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Мова для кожного народу – це ніби друга природа, що оточує його та завжди з ним поряд, виконуючи роль комунікативної системи, кінцевою метою якої є створення спільноти, культури, суспільства. На думку Л. Васильєвої, вона також постає засобом і символом спільності, її духовним потенціалом, виразником та структурною частиною ідентичності (на індивідуальному та колективному рівнях), а тому найтісніше пов'язана з нацією [5]. Мова є не лише засобом порозуміння між людьми, але і тією ланкою, яка допомагає нації закодовувати свою історію, багатовіковий досвід, здобутки культури та духовну самобутність. Вчені підтвердили, що мова у вигляді *коду* (засіб комунікації, який проявляється через природність або штучність мови) існує в нейроклітинах людського мозку і генетично передається від батьків до дітей.

Як фіксує світова практика, в історичному розрізі можна виділити декілька основних напрямків боротьби за незалежність мовного простору.

1. Мовна політика. Її розуміють як сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мовної системи у певному напрямі. У багатонаціональних державах мовна політика є складником національної політики, вона віддзеркалює її принципи, відповідає ідеології [15, с. 185].

Розглянемо як мовна політика реалізовується в дійсності. Адже саме вона допомагає відбутися таким процесам у суспільстві, як:

Утвердження особистості як носія мови в одномовному суспільстві з метою збереження ідентифікації. Маємо тут зосередити увагу на тому, що збереження мовного ресурсу нації залежить також від кожного його носія, від його рівня відповідальності. Яскравим прикладом щодо цього є мовна особистість Еліезер Бен-Єгуди, який поклав життя на те, щоб зробити з напівмертвого іврити мову повсякденного життя євреїв. У Палестині його родина стала першою, де розмовляли лише івритом. Він заснував газету цією мовою, організував Комітет мови іврит, розпочав публікацію багатотомного словника, куди включив кілька тисяч власних новотворів. Через певний час з'явилося перше покоління дітей, для яких ця мова стала рідною з пелюшок. Сьогодні іврит – державна мова Ізраїлю, а подвиг Е. Бен-Єгуди став прикладом мовного відродження [22, с. 70]. Також кримськотатарський просвітитель Ісмаїл Гаспринський у 1883 році під гаслом «Єдність у мові, думках і діях» видавав тюркську газету «Терджиман» («Тлумач»), що мала тисячі передплатників, у тому числі і за кордоном. Мова газети була такою, що її міг зрозуміти кожен тюрк – «від човняра в Босфорі до погонича верблюду в Кашгарії» [22, с. 65].

Утвердження націй у світовому просторі зі збереженням ідентичності. Важливим компонентом цього процесу є правильно прийняті політичні рішення керівників держав. Саме їхній погляд на націю через призму збереження мови має велике значення. Варто згадати у такому напрямку першого президента Туреччини Мустафу Кемалю Ататюрка, який, розуміючи роль мови в державотворенні та націєтворенні, доручив лінгвістам радикально оновити турецьку мову (замінити арабську абетку, що гальмувала боротьбу з неписьменністю, на латиницю). Президент особисто їздив країною і, малюючи на дошці нові літери, пояснював співвітчизникам, як їх слід вимовляти. Його мовна реформа є досі найкращою в країні [22, с. 79].

Необхідно відзначити і Жака Тубона, колишнього міністра культури й франкофонії, автора закону щодо зміцнення статусу французької мови (1994 р.). Цей закон офіційно закріпив її вживання в більшості суспільних сфер, а для порушників укладач передбачив покарання штрафами й навіть ув'язненням [22, с. 107]. Крім цього, підняття мовного питання політиками з метою дискредитації мови або її носіїв прирівнюється до зради держави.

В Україні лише президент В. Ющенко відвідував Лінгвістичний навчальний музей при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, а президент П. Порошенко намагався підняти рівень розуміння нації щодо відповідальності за якісне володіння державною мовою. На жаль, усі ці кроки можна прирівняти до стартових, враховуючи кількість років незалежності держави.

2. Асиміляція населення. Звичайно, що контактування мов можна теж розглядати як із позитивного боку (мирне співіснування різномовного населення на одній території; різномовне населення живе на сусідніх територіях; населення вступає в різноманітні (економічні, торговельні, культурні та ін.) стосунки з населенням іншої країни; засвоєння іншої мови в процесі навчання), так і з негативного (загарбання території і поневолення корінного етносу). Як наслідки останнього: тривале й інтенсивне контактування мов може призвести до асиміляції однієї з мов, тобто до її втрати, але втрачена мова не зникає безслідно – вона розчиняється у мові загарбника, вносячи певні коригування у вимову та лексичний склад.

Наприклад, Олександр Лукашенко отримав історичний шанс очолити мовне відродження, проте, ставши президентом, через референдум запровадив другу офіційну мову – російську. Наслідки: сьогодні білоруси майже зовсім не розмовляють білоруською мовою. Білорусь – єдина слов'янська держава, яка не захищає національну мову [22, с. 30], а також поступово втрачає свою територію.

3. Двомовність. У науковому просторі її сприймають як одночасне або перемінне користування двома мовами на особистому та суспільному рівнях.

Двомовність може бути добровільним вибором людини або соціуму, але й може спричинятися певними обставинами, корені яких сягають у минуле [14, с. 66].

До *позитивних* прикладів можемо віднести таку світову практику:

1. Двомовність у Сполучених Штатах Америки, в першу чергу, розглядають з економічної точки зору: двомовні люди легко конкурують на ринку праці, ніж одномовні (Проект громадянських прав «Реалізація переваг багатомовної робочої сили», 2013-2014 рр.). Спираючись на цю інформацію уряд США та уряди окремих штатів надають активну підтримку вивченню іноземних мов. – Варто не забувати українська мова користується сьогодні популярністю у світі.

2. На території Канади населення підтримує рівний статус офіційних мов (англійської, французької) і бореться за їх активне використання та запровадження як у побутовому житті, так і професійній діяльності.

Як *негативне* явище: радянський та пострадянський простір, боротьба, на сьогодні незалежних держав, за право зберігати на своїх територіях національні мови без підлаштування під носіїв інших мов. Виборювання права бути господарями на своїй землі через право на рідну мову.

4. Мовні війни. Мова часто стає знаряддям боротьби, особливо коли вона через історичні обставини підпадає під вплив сильнішого, експансивного сусіда, а мовні війни нерідко відбуваються паралельно з війнами справжніми, або ще частіше їм передують.

Світова історія має чимало прикладів щодо такої боротьби. Наприклад, перебуваючи з 1919 року у складі Італії, німецькомовна провінція Південний Тироль зазнавала посиленого італійщення. Коли місцевий активіст Зепп Кершбавмер пересвідчився, що мирними методами годі сподіватися захистити мовні права, вирішив перейти до радикальних дій. Улітку 1961 року він із одностороннім підірвав лінію електропередач, через що було знеструмлено велику промзону. Його засуджено як терориста до 15 років ув'язнення [22].

Варто згадати баскську мову (мова, якою розмовляють у регіонах Наварра на півночі Іспанії та південній Франції; друга назва – еускара). Вона довгий час була

мішенню для іспанського диктатора Франсіско Франко, який змушував використовувати іспанську мову і забороняв баскську з 1939 по 1975 року. Щоб захистити своє право спілкуватися баскською мовою, у 1960-ті роки було створено терористичне угруповання ЕТА (у перекладі повна назва «Баскська Батьківщина і Свобода»), яке вбило сотні людей у боротьбі за незалежність. [12]. Отже, мову використовували як зброю.

У Камеруні в регіонах проживання англомовних меншин виникли заворушення через дискримінацію з боку франкомовної більшості. Вісім із десяти регіонів Камеруну є переважно франкомовними, проте два регіони, Північно-західний і Південно-західний, є англомовними. Протести в цих провінціях відбувалися під гаслами «проти статусу другорядних громадян». За Конституцією Камеруну англійська та французька мови є офіційними і мають однакові права, проте в англомовних регіонах офіційні документи переважно створюють французькою мовою і нею активно спілкуються деякі міністри [7].

Не можемо у цьому пункті оминати і Україну. Українська мова, у процесі становлення, відчула на собі впливи багатьох мовних політик: Литви (XV ст.), Польщі (XVI ст.), Росії (від XVII ст. до XX ст.), України (кінець XX ст. до сьогодні).

Наша держава відчула на собі наслідки лінгвоциду як однієї із форм ведення мовних війн. В. Селезньов, досліджуючи проблему мовних війн, писав: «Спочатку українців намагаються переконати, що немає ніякої української мови, що це лише зіпсований польською діалект російської мови. Потім стверджують: якщо немає української мови, то немає й української нації, немає українців (є тільки малороси). Українську націю вигадали спочатку поляки на гроші австрійців, а сьогодні вигадують, що американці – уже на гроші держдепу. А якщо немає українців, то немає й України» [21, с. 4-5].

Для українців рідна мова – це мова нашої нації, мова предків, яка зв'язує нас між собою із попередніми поколіннями, їхнім духовним надбанням. Українська мова – мова корінного населення України та українців, які

проживають за її межами. Мова безмежна за своїми ресурсами. Українці завжди відрізнялися своєю толерантністю до інших націй, за що постійно й страждали.

Росія активно здійснювала та здійснює й досі не лише фізичне знищення українці, але й застосовує до нас ряд мовних тортур, які у світовій практиці вважають мовними злочинами: *публічні образи, приниження нації, знищення комунікативного простору між комунікантами, утримання мовних заручників*. Останні події довели, що ми систематично живемо у стані мовної агресії (насильницьке нав'язування етносу нерідної мови як засобу комунікації, освіти, науки, культури тощо) та комунікативного шоку (усвідомлення несумісності в нормах і традиціях спілкування етносів, яке виникає в умовах безпосередньої міжкультурної комунікації і супроводжується неадекватною інтерпретацією або прямим відторгненням комунікативного явища представником гостьової національної лінгвокультурної спільноти з позицій власної комунікативної культури). Російська держава, не тільки фізично, але й через засоби масової інформації, продовжує наступальні злочинні дії проти нашого народу, активно вчиняючи мовний (маніпуляція руйнівного характеру, що тиражується засобами масової інформації з метою впливу на масову свідомість) та мовленнєвий (правопорушення, що полягає у здійсненні засобами вербальної поведінки, шляхом використання продуктів мовленнєвої діяльності, тобто текстів, які поширюються в ЗМІ) злочини через *нав'язування брехливої картини світу; апеляцію до суспільного розуміння; брехню, образи, словесний екстремізм, загрозу насилля й вбивств*. На сьогодні по відношенню до нашої країни та наших громадян у Росії ми чуємо *українці – фашисти, мова – другорядна, бидляцька, росіяни – рятівники світу від терористів і подібні речі*. У Росії такий вид злочину не є тяжким, адже він допомагає владі тримати суспільство з необхідними думками, але для нас такі дії сусідньої держави мають серйозні наслідки.

Активно на сьогодні відбувається мовне перевиховання вивезених та захоплених у полон людей з метою зміни в них мовленнєвої поведінки. Швидка і груба стратегія, якою у світі користуються багато років (Історія Малінче –

дівчина, яка намагаючись вижити, стала перекладачем для іспанців, а на батьківщині вона стала символом зради своєї культури), – викрадання людей і змушення їх виконувати роль провідників та перекладачів. Давайте задумаємося: скільки ми потім дізнаємося ще таких фактів, коли представників народу України на окупованій території змушують допомагати росіянам, тримаючи під дулом автомата рідних або близьких людей. Враховуючи скільки років держава-агресор займалася публічним приниженням української мови та її носіїв, то ще невідомо, які варіанти мовні ми отримаємо як наслідок.

Дуже довго українська мова на території України перебувала в стадії між мовою та говіркою. Через історичні впливи українці поколіннями усувалися від повноцінного формування особистості, можливого лише в рідномовному середовищі. Український народ, маючи свої етнонаціональні особливості, своє призначення, на засадах християнства й загальноєвропейської культури творить свій національний український виховний ідеал [2, с. 348].

5. Завойовані народи засвоюють мову завойовників. Війна завжди несе із собою горе та страждання, але найгірше – це опинитися у окупації. Коли носіїв однієї культури намагаються переробити під носіїв іншої культури, знищуючи непокірних. Такі процеси відображаються і в мовах. Так, наприклад, згадаємо романш – романську мову народу ретів, який, як вважають, з'явився в Альпах приблизно в 500 р. до н.е. Коли римляни захопили цю землю, мова романш розвинулась як варіант вульгарної латини, так само, як французька, італійська, іспанська та інші романські мови. Фактично романш – це збірна назва п'яти письмових регіональних варіантів ретороманської мови: сурсільванський, сутсільванський, сурміранський, путерський, вальядерський [20].

6. Загроза зникнення мов. Зникнення мов та їх носіїв не є новиною на сьогодні. На жаль, можемо лише фіксувати такі сумні процеси. Проте маємо і спроби боротьби за виживання. У 2008 р. відбувся форум, у якому переважно брали участь шість груп корінних народів Арктики (Міжнародна асоціація алеутів, Рада атабасків Арктики, Міжнародна рада гвічнів, Циркумпольярна рада

інuitів, Російська асоціація корінних народів півночі, Союз саамів), а також вчені, активісти, політики, які порушували питання щодо зникаючих мов (у їхніх мовах відображені кліматичні зміни Арктики). Особливу увагу приділяють науковці та дослідники заповненню Червоної книги мов, яка допомагає зберігати пам'ять про ті мовні культури, які, на жаль, поновити практично неможливо.

7. Виникнення штучних мов. Нові мови з'являються двома способами: еволюційним та катастрофічним.

Еволюційний спосіб – фіксує потреби в особливій комунікації певної когорти людей, враховуючи зміни в соціальному процесі сприйняття світу та навколишнього середовища. Одним із прикладів є мовна діяльність польського окуліста Людвіка Лазара Замнегофа, який вважав, що етнічні забобони і чвари виникають переважно через мовні бар'єри. Саме тому він вирішив створити спільну мову як засіб порозуміння та миру між народами. 1887 року під псевдонімом «Др. Есперанто» опублікував проєкт штучної мови, граматику якої налічувала 16 правил без жодного винятку, а лексика базувалася на романських, германських і слов'янських коренях. З усіх міжнародних планових мов есперанто – найуспішніша та найпоширеніша [22, с. 67].

Катастрофічний спосіб – спосіб виникнення, переважно у важких умовах (під політичним тиском; під час загарбницьких воєнних дій; під час примусового тиску представників однієї нації на представників іншої). Створення деяких штучних мов теж має сумні історії. Давайте пригадаємо східне узбережжя Папуа-Нової Гвінеї, дітей, яких забрали від батьків і привезли в дитячий будинок, створений німецькими месіонерами. Діти, щоб показати своє ставлення до цих людей у дитячих будинках створили свою мову, яку називали по-різному: неправильна німецька, наша німецька, калічена німецька або унзердойч. В усьому колонізованому світі пригноблені переходили на мови загарбників і відтворювали з них у знак протесту щось нове. В результаті виникали гібридні мови. Їх часто висміювали і називали неповноцінними або кумедно створеними варіантами європейських оригіналів.

Висновки та перспективи дослідження. Отже, виділяючи в історичному розрізі декілька основних напрямів боротьби за незалежність мовного простору, з'ясовано, що на такі процеси активно впливають: етнічний досвід та етнічні вподобання населення деяких держав, історичний досвід та політична воля керівників держав, а також мовна політика, яку останні впроваджують у життя.

Список використаної літератури

1. Бердяєв Н. Національність і людство. *Сучасність*. 1993. №1. С. 154–157.
2. Білан Т. Етнокультурний вимір українського виховного ідеалу. *Рідне слово в етнокультурному вимірі. Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції* / Упор. М. Федурко, В. Котович, Г. Філь. Дрогобич: Посвіт, 2009. 456 с. С. 345–352.
3. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: Навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів. Київ: «Артек», 1996. 224 с.
4. Больман І. Мовні війни в Європі / пер. з фр. Київ, 2007. 280 с.
5. Васильєва Л. Мова як засіб функціонування й ідентифікації культури. *Ритми сучасної філології: до 50-річчя професора Т. А. Космеди: Збірник наукових статей* / Упоряд. Ф. С. Бацевич. Львів: ПАІС, 2007. С.126–137.
6. Вівчарик М. М. Україна: від етносу до нації. Київ: Вища школа, 2004. 239 с.
7. В Камеруні заворушення на мовному ґрунті/ *Інтелектуальна кнайпа «Чудова Мова»*. URL: <http://chumova.com>. (дата звернення 08.02.2018).
8. Внаслідок російської агресії, окремі етнічні спільноти України, які репрезентують унікальні у світі культури, можуть остаточно зникнути. URL: <https://dessa.gov.ua/okremi-etnichni-spilnoty-ukrainy-mozhut-znyknuty/> (дата звернення 16.07. 2022).
9. Воропаєва Т. Українська мова як базова основа національної ідентичності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство*. 2007. № 11. С. 13–17.
10. Гамаль Л. Рідномовний обов'язок громадянина України. *Рідне слово в етнокультурному вимірі. Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції* / Упор. М. Федурко, В. Котович, Г. Філь. Дрогобич: Посвіт, 2009. 456 с. С. 373–376.
11. Дашкевич Я. Основні етапи етнічної історії української нації. *Родовід*. 1991. № 2. С. 32–36.
12. Еускара, мова басків, – найзагадковіша мова Європи. *Інтелектуальна кнайпа «Чудова Мова»*. URL: <http://chumova.com>. (дата звернення 08.02.2018).
13. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Відродження, 1994. 218 с.
14. Іванов І. Двомовність і процеси політичної ідентичності в поліетнічному суспільстві. *Політичний менеджмент*. 2008. № 2. С. 66–75.

15. Історія української мови: словник-довідник / ідея, упорядкування та окремі статті В. В. Денисюка. Умань: Візаві, 2013. 387 с.
16. Коваль В. Історичне прокляття України: двомовність. *Слово і час*. 1996. № 7. С. 79–84.
17. Лісовий В. Проблеми двомовності. *Сучасність*. 1999. № 9. С. 140–147.
18. Масенко Л. Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо», 2021. 176 с.
19. Потебня О. Мова. Націоналізація. Денаціоналізація: статті та фрагменти / Упорядкування та вступна стаття Ю. Шевельова. Нью Йорк, 1992. URL: diasporiana.org.ua (дата звернення 18.09.2022)
20. Ретороманська мова: цікаві факти про найменшу мову Швейцарії. *Інтелектуальна кнайпа «Чудова Мова»*. URL: <http://chumova.com>. (дата звернення 08.02.2018).
21. Селезньов В. Мовні війни: Міф про «зіпсованість» української мови / Володимир Селезньов. Харків: Віват, 2016. 256 с.
22. Селігей П.О. Мовна свідомість: структура, типологія, виховання / НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 118 с.
23. Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2006. 1008 с.
24. Ткаченко О. Б. Мова і національна ментальність (Спроба сучасного синтезу). Київ: Грамота, 2006. 240 с.
25. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид. випр. і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ

Дмитро ЛЕОЩЕНКО

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та мовної підготовки

КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

Стаття присвячена аналізу значущої ролі мови для світогляду та світоглядних орієнтацій людей. Сформована у процесі еволюції здатність мови бути носієм культурно-історичних смислів перетворює її зі знакової системи на форму етнічного світосприйняття та світорозуміння.

Враховуючи важливість мови як однієї з детермінант формування етнічного світогляду, слід визнати очевидну необхідність якнайретельнішого вивчення міжмовних відповідностей та актуальність цієї проблеми для оптимізації міжкультурної комунікації.

Ключові слова: мова, світогляд, культура, гіпотеза «лінгвістичної відносності», мовна картина світу.